

Liczmy gwiazdy, dopóki jest co liczyć

Tomasz Mrozek

**Instytut Astronomiczny UWr
Zakład Fizyki Słońca, CBK PAN**

Gdzie podziało się niebo?

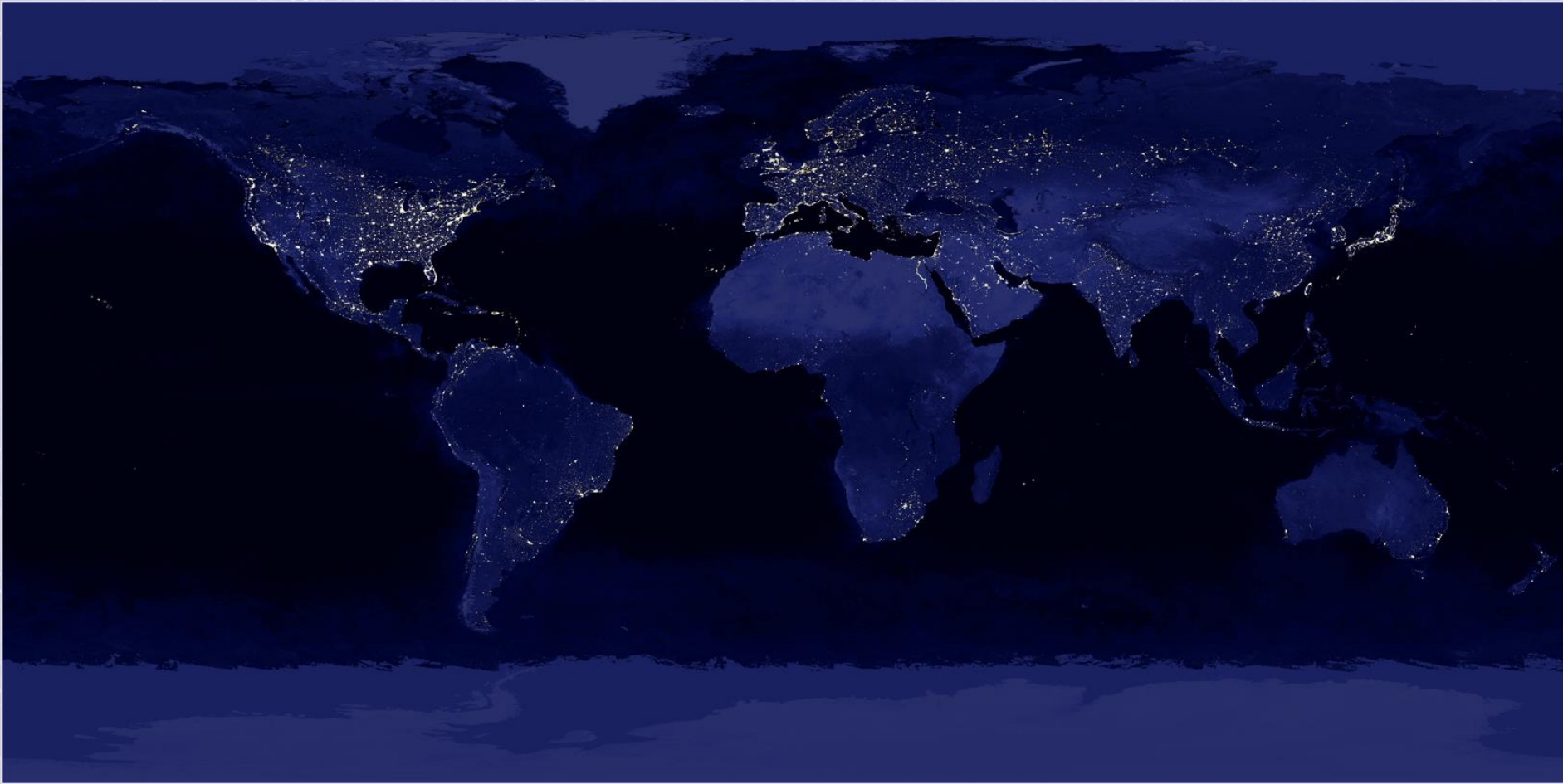

Świetlny smog

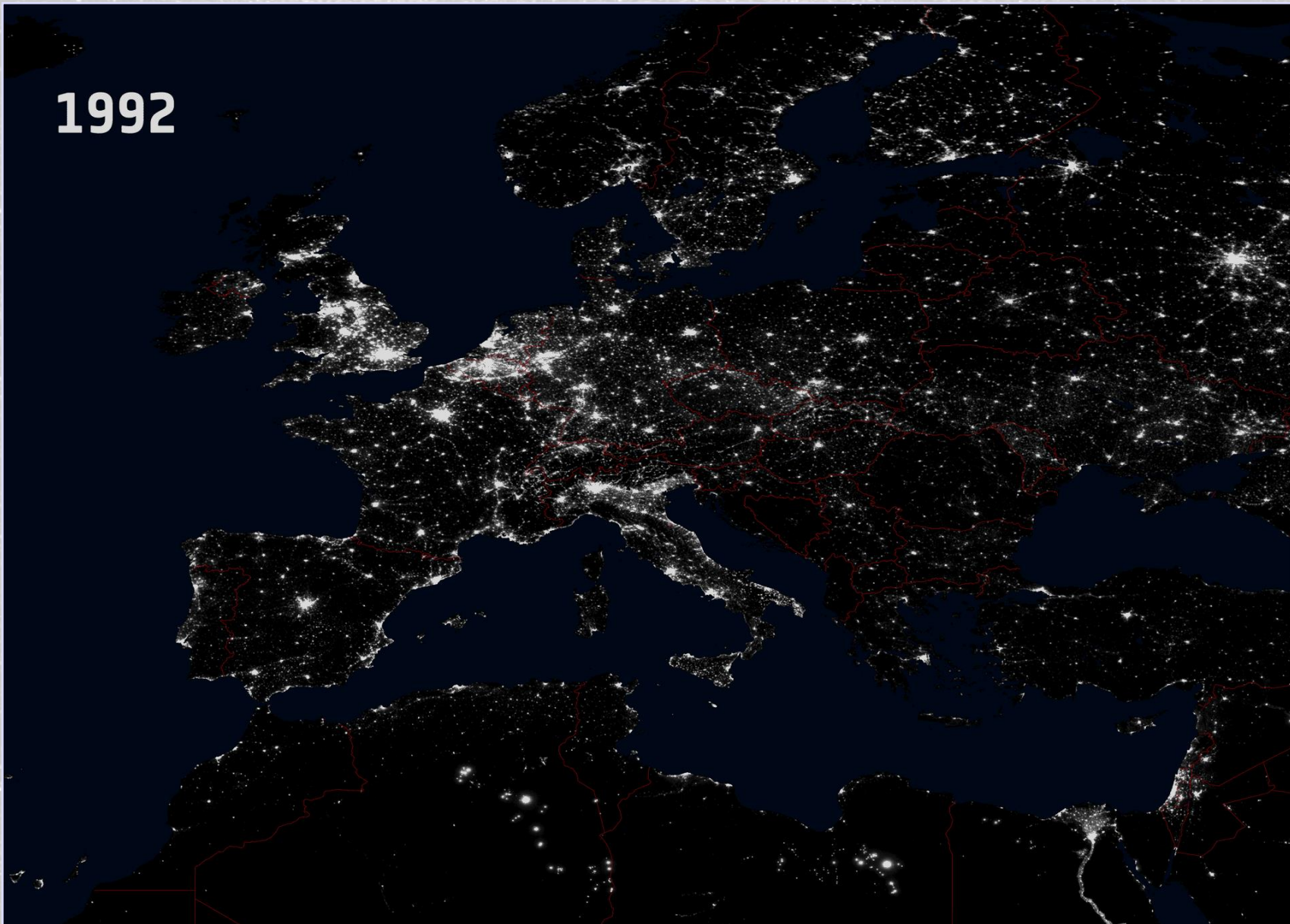

Skala problemu

Jasność/ciemność nieba

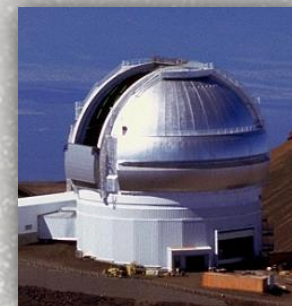
1992

Komu szkodzi zanieczyszczenie światłem?

Utrudnienia w prowadzeniu obserwacji astronomicznych

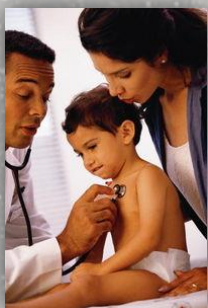
Zmniejszanie bezpieczeństwa w nocy

Zaburzenie ekosystemów

Zły wpływ na ludzkie życie i zdrowie

Marnotrawstwo energii i zanieczyszczanie środowiska

„Znikanie” rozgwieźdzonego nieba

Rozwiązanie

Mądre i racjonalne wykorzystanie sztucznego oświetlenia

Przykłady dobre i złe

Przykłady dobre i złe

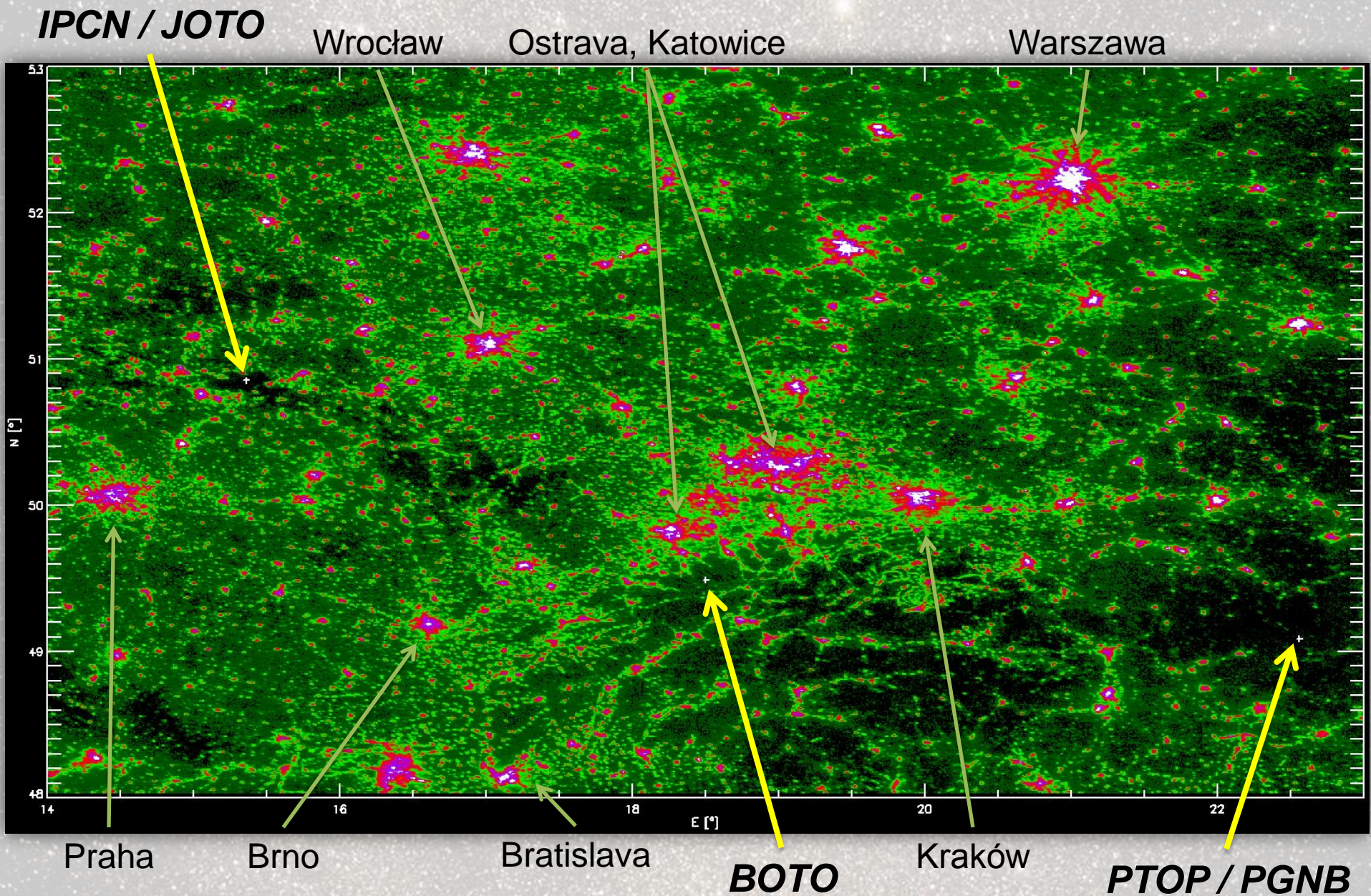

Ochrona ciemności tak jak innych części przyrody

Najbliższe obszary ciemnego nieba

Izerski Park Ciemnego Nieba (4.11.2009 r.)

Instytut Astronomiczny
Akademii Nauk
Republiki Czeskiej

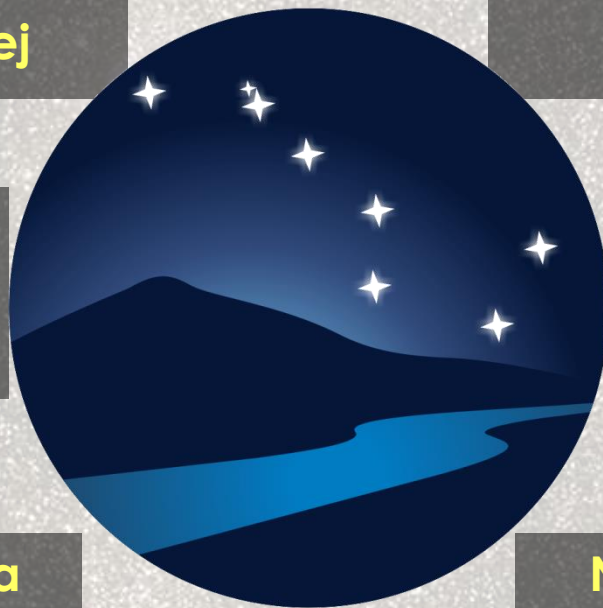
Instytut Astronomiczny
Uniwersytetu
Wrocławskiego

Obszar Krajobrazu
Chronionego
Jizerské hory

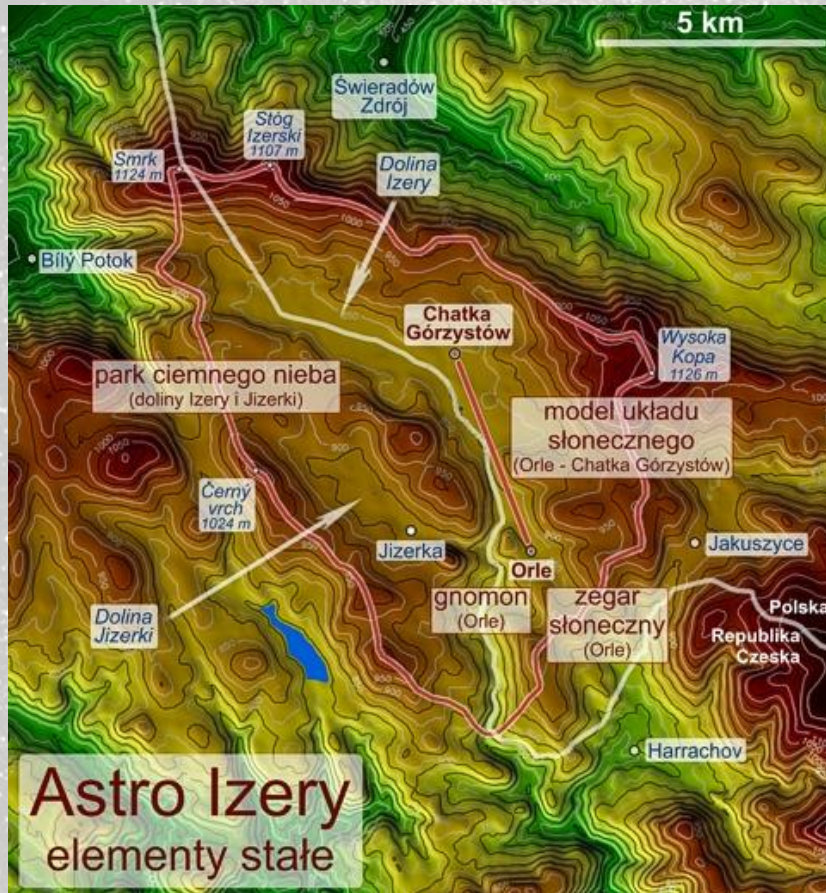
Nadleśnictwo
Świeradów

Dyrekcja Regionalna
Lasów ČR w Libercu

Nadleśnictwo
Szkłarska Poręba

Elementy stałe:

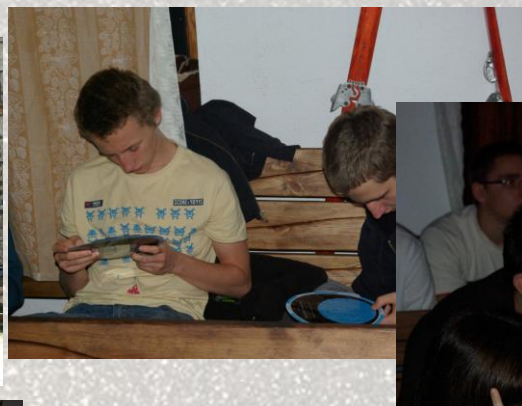
- model Układu Słonecznego
- gnomon i zegar słoneczny
- Izerski Park Ciemnego Nieba

Imprezy cykliczne:

- Szkolne Warsztaty Astronomiczne (10)
- Ogólnopolskie Spotkania Astronomiczne (7)
- Astronomiczny Dzień w IPCN (6)

Szkolne warsztaty astronomiczne

Jedenaście edycji w latach 2007 -2013

Zliczanie gwiazd

SWA 1 (listopad 2007)

metoda: ramka

wynik: 820 gwiazd

SWA 4 (kwiecień 2009)

metoda: tuba

wynik: 1890 gwiazd

SWA 5 (kwiecień 2010)

metoda: tuba

wynik: 500 gwiazd

uwaga: pełnia Księżyca

SWA 6 (2010)

metoda: tuba

wynik: 1466 gwiazd

SWA 8 (2011)

metoda: tuba

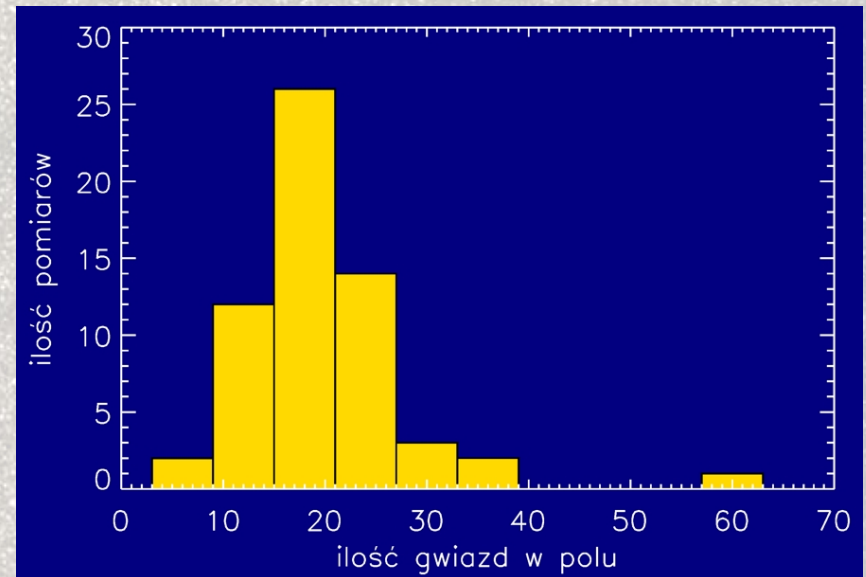
wynik: 1960 gwiazd

Światowy atlas zanieczyszczenia światła

metoda: wyliczenia z pomiarów satelitarnych

wynik: 700 gwiazd

Uwaga: liczba gwiazd powyżej 30° nad horyzontem (1/2 widocznej sfery niebieskiej) i bez uwzględnienia osłaniania przez góry

Od czego zależy liczba widocznych gwiazd? Od jasności nieba.

typowe niebo miejskie

typowe niebo
wiejskie

naturalnie ciemne niebo

Metody pomiaru jasności nocnego nieba

- metody instrumentalne
- światowy atlas zanieczyszczenia światłem
- metody na oko

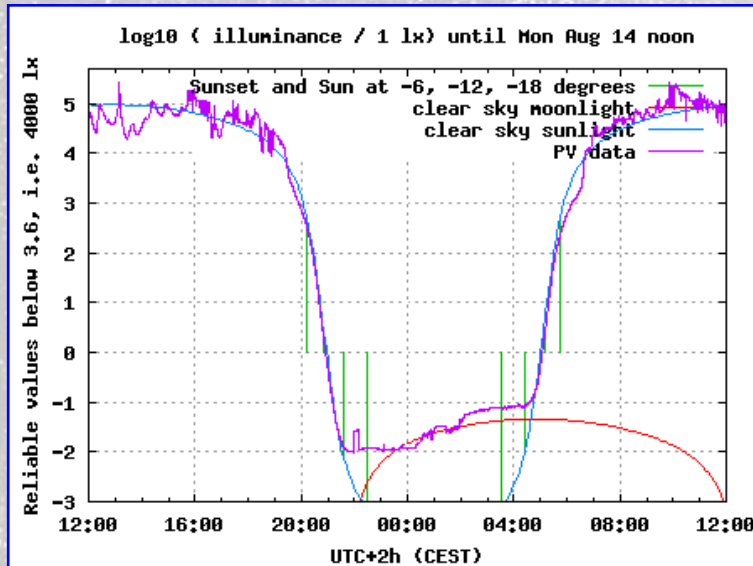

Panel fotowoltaniczny

Zestaw pomiarowy składa się z panelu fotowoltanicznego, multimetru i komputera

Takie pomiary prowadzone są od ponad roku w brneńskim obserwatorium. Wyniki dostępne są w internecie.

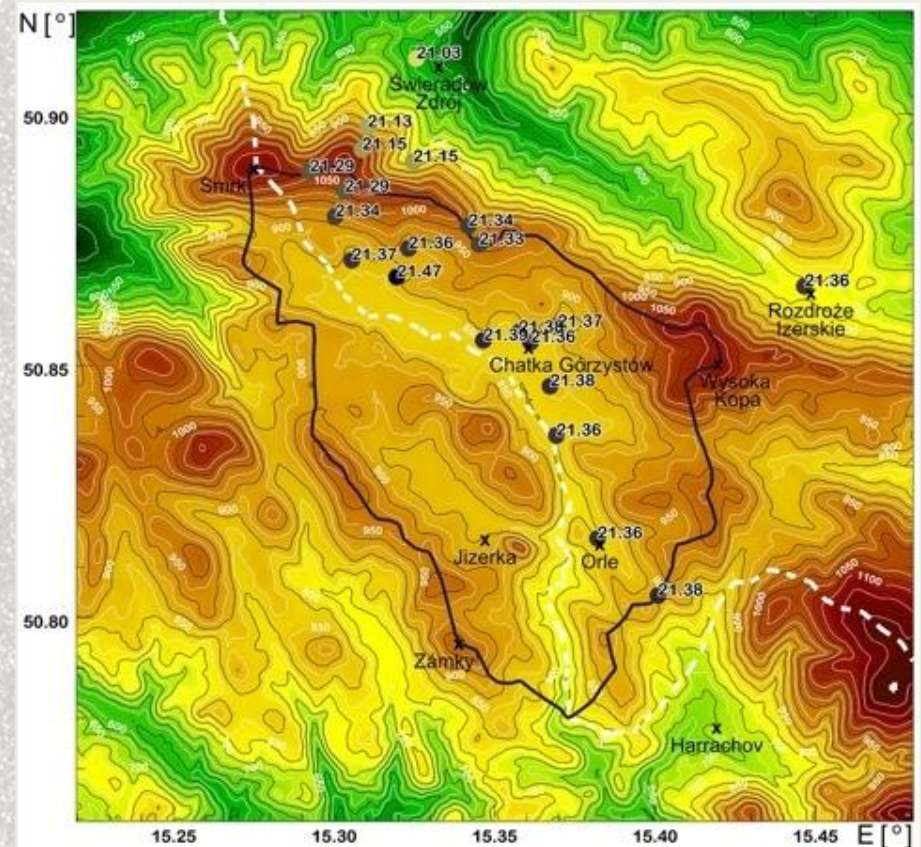

Sky Quality Meter

SQM

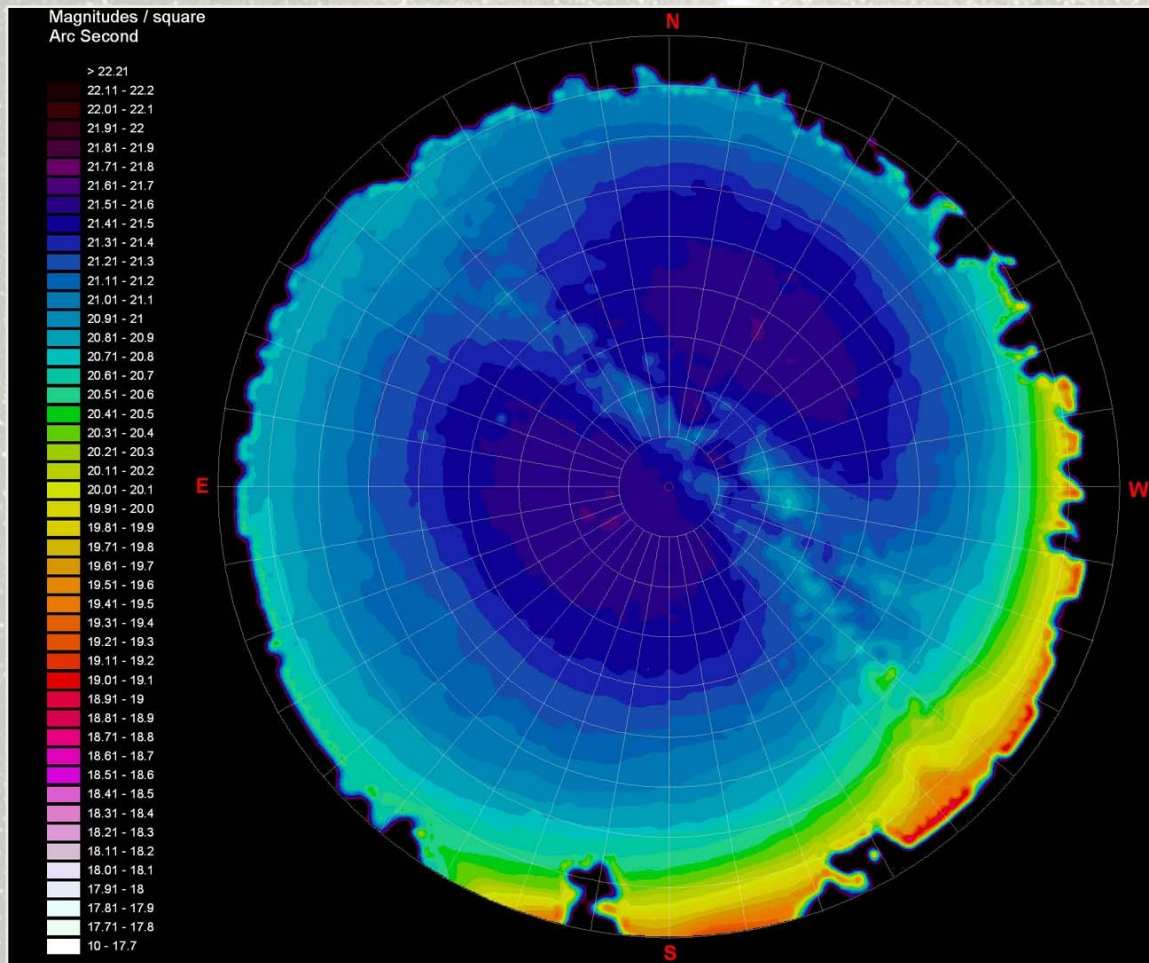
- SQM to prosty i dokładny fotometr zamknięty w niewielkim pudełku (zmieści się w kieszeni).
- podaje jasność nieba w mag/arcsec²
- dostępny w wersjach SQM, SQM-L i SQM-E
- koszt 120-250 USD (unihedron)

Cyfrowe mapy jasności nieba

- Cyfrowe mapy jasności nieba wykorzystuje National Park Service.
- Mapy wykonywane są kamerą CDD.
- Po standardowej redukcji obrazów, wyniki przedstawiane są w postaci barwnej mapy pokazującej jasność w mag/arcsec².

Światowy atlas zanieczyszczenia światłem

Kto:

* Pierantonio Cinzano, Fabio Falchi (Dipartimento di Astronomia, Università di Padova; Light Pollution Science and Technology Institute, Thiene)

oraz

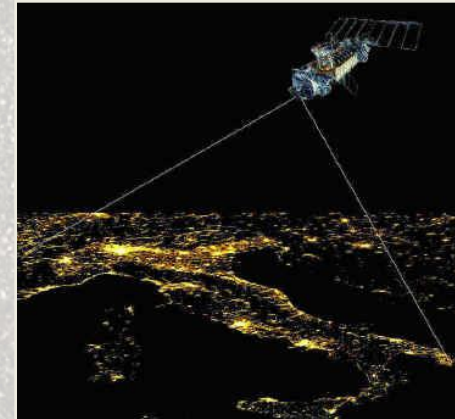
* Christopher D. Elvidge

(NOAA National Geophysical Data Center, Boulder)

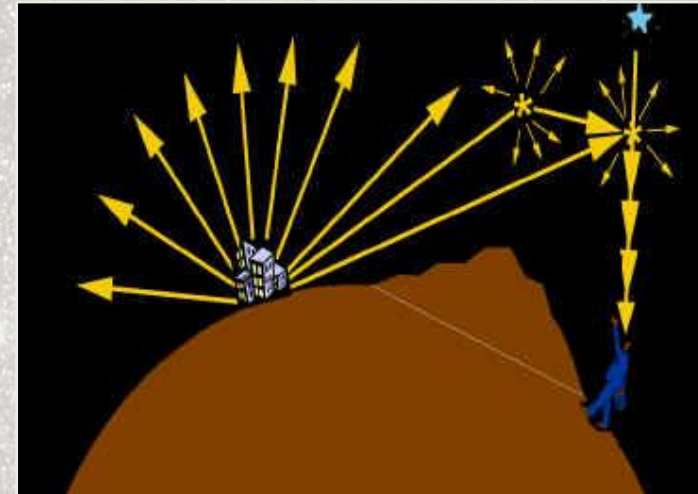
Jak:

(1) Pomiary strumienia światła wysyłanego przez oświetlenie zewnętrzne (dane satelitarne)

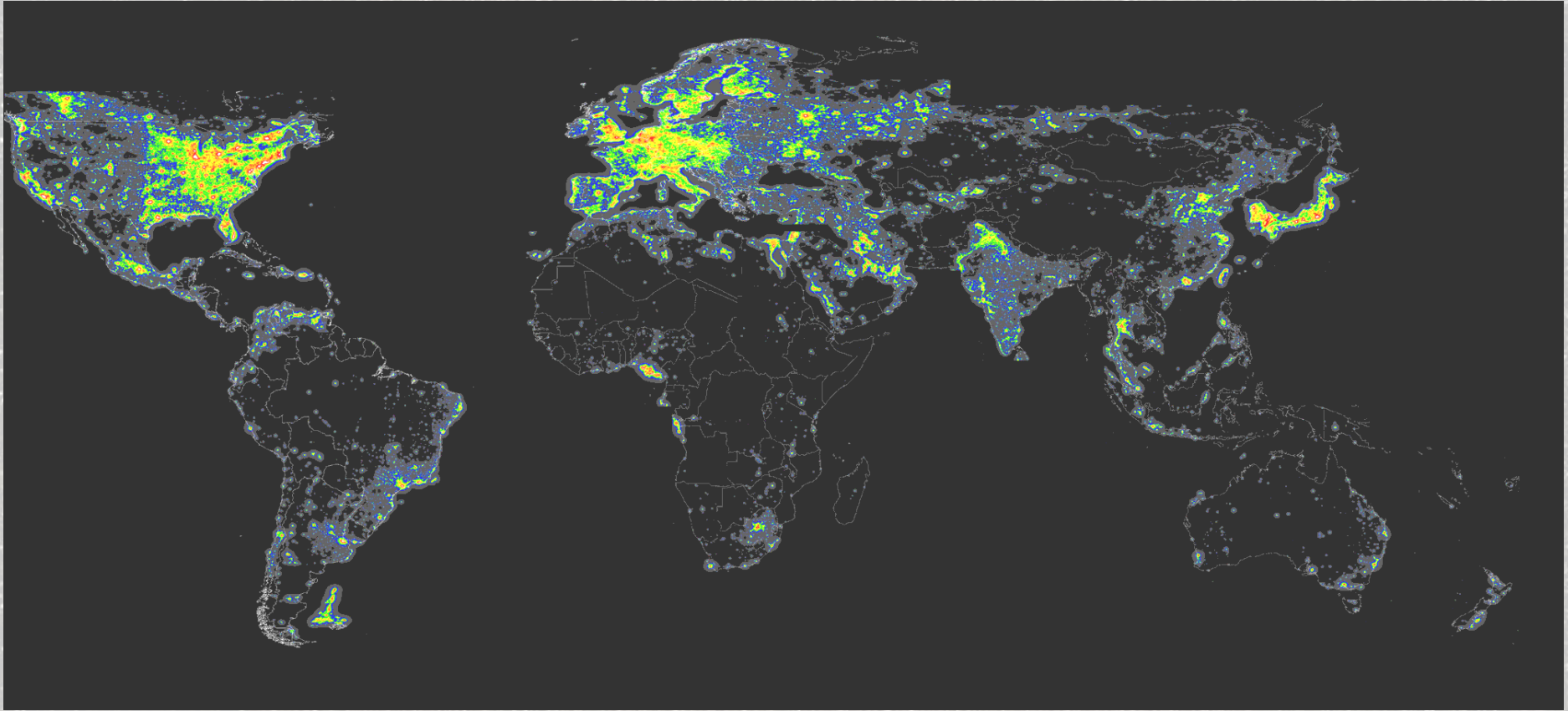
(2) Wyliczenie wpływu tego światła na jasność nocnego nieba uwzględniające następujące czynniki:

- rozpraszanie światła przez molekuly i aerozole,
- absorpcja światła podczas jego propagacji,
- ilość aerozoli w atmosferze,
- krzywizna Ziemi,
- wysokość danego obszaru n.p.m.,
- osłanianie przez łańcuchy górskie,
- kierunek obserwacji,
- właściwości ludzkiego oka,
- naturalna jasność nieba.

Światowy atlas zanieczyszczenia światłem

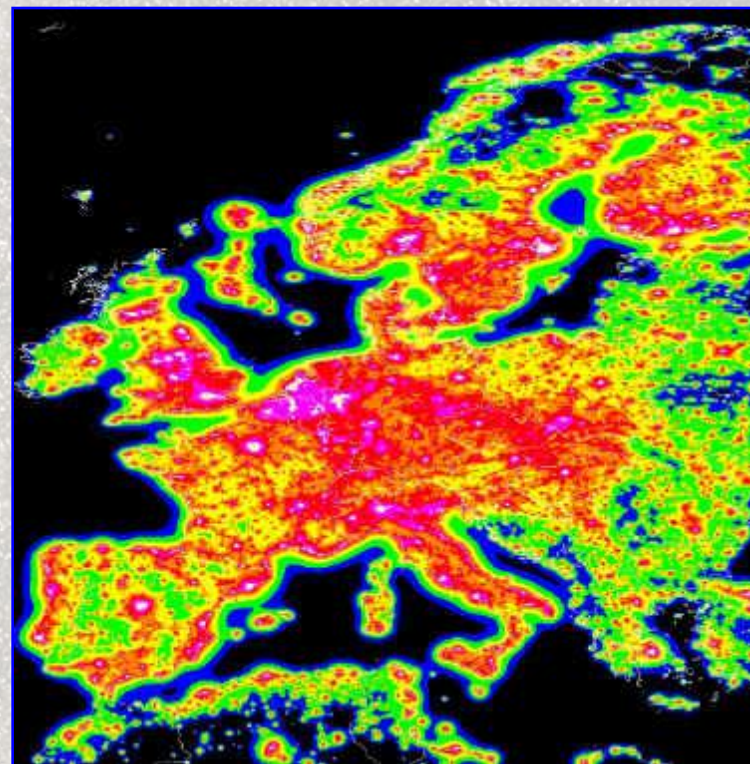
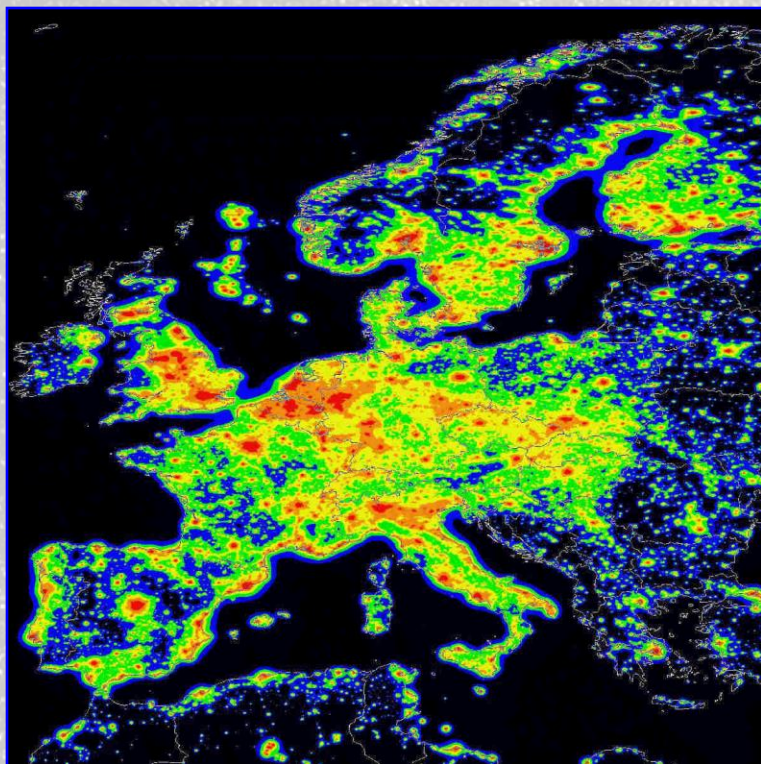

<http://www.lightpollution.it>

Światowy atlas zanieczyszczenia światłem - prognozy

Zanieczyszczenie światłem wzrasta obecnie o około 5% - 10% na rok

Kolory odpowiadają następującym ilorazom sztucznej jasności nieba do jasności naturalnej:

<0.01	czarny
0.1-0.33	szary, niebieski
0.33-1	zielony
1-3	żółty
3-9	pomarańczowy
9-27	czerwony
27-81	fioletowy
>81	biały

Metody „na oko”, czyli jak policzyć gwiazdy

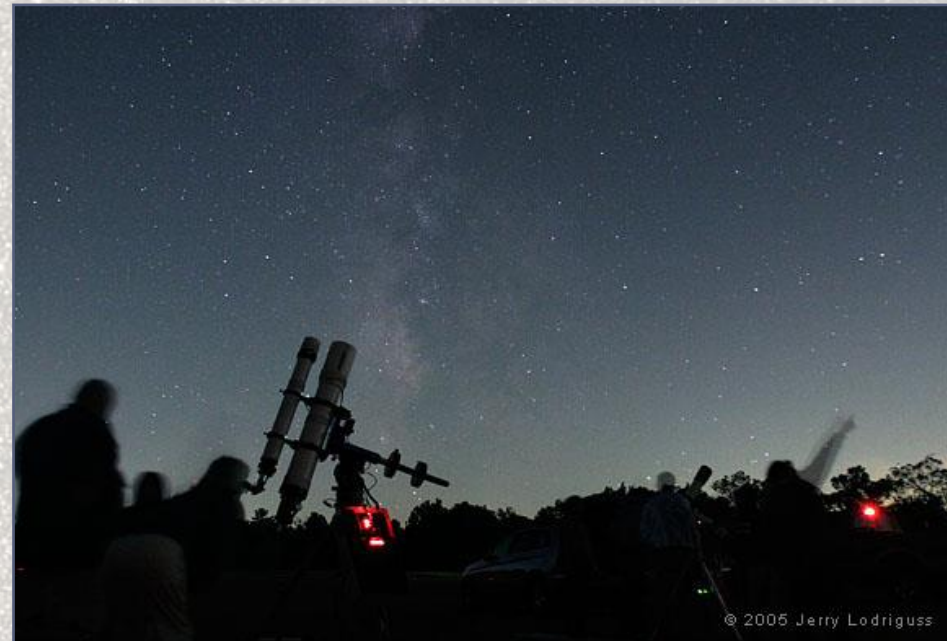

Metody „na oko”, czyli jak policzyć gwiazdy

O czym musimy pamiętać:

- odpowiedni odstęp czasowy od zachodu lub wschodu Słońca/Księżycy
- stopień zachmurzenia nieba i otoczenie (budynki, drzewa, góry, śnieg)
- przejrzystość atmosfery (aerozole, pyły)

Metoda z tubą

- przygotowujemy tubę o rozmiarach: 20-22 cm (długość L), 4-6 cm (średnica D)
- zliczamy gwiazdy mieszczące się w tubie w 10, lub więcej, dowolnie wybranych obszarach nieba - otrzymujemy 10 próbek $p_1, \dots, p_{10}$
- dodajemy liczbę gwiazd w każdym z 10 zliczeń i dzielimy wynik na 10

$$p_{\text{śr}} = (p_1 + p_2 + \dots + p_{10}) / 10$$

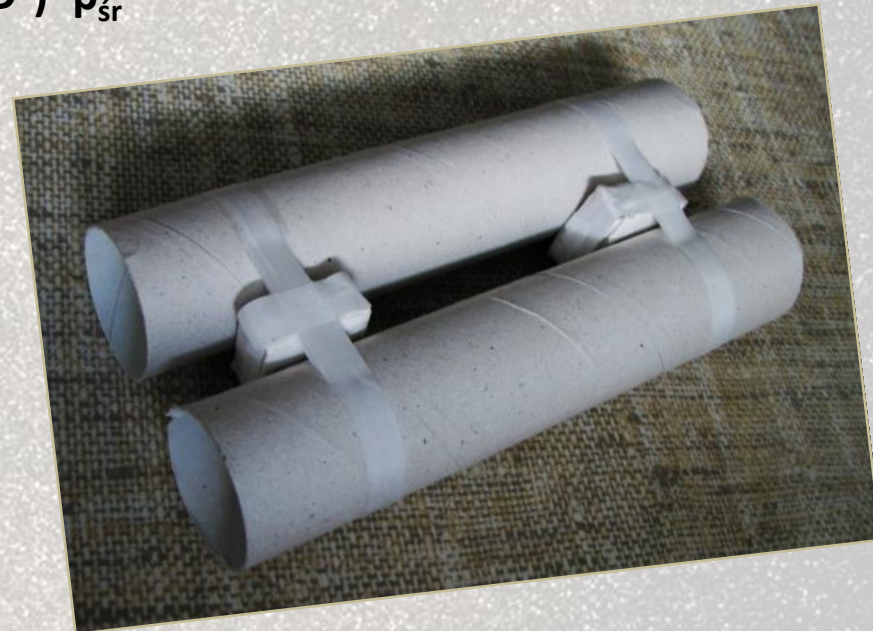
- otrzymana wartość $p_{\text{śr}}$ jest średnią liczbą gwiazd widocznych przez tubę
- aby więc oszacować całkowitą liczbę widocznych gwiazd korzystamy z tego wzoru (wyraz w nawiasie określa jaką część nieba widać przez tubę):

$$\text{liczba gwiazd} = (8L^2/D^2) * p_{\text{śr}}$$

Opis metody:

www.izera-darksky.eu

(zakładka „informacje, odnośniki”)

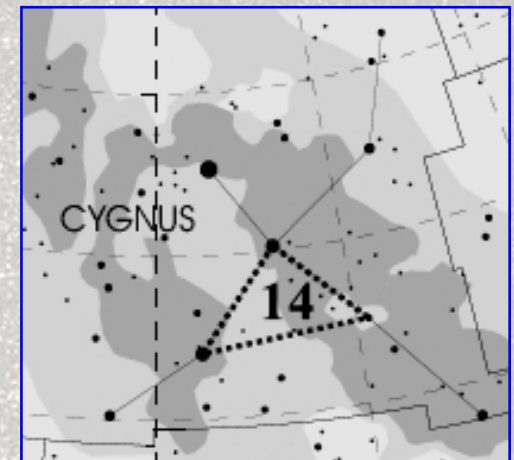
Metoda jasności granicznej

Metoda opracowana przez International Meteor Organization dla obserwatorów meteorów. Polega na szacowaniu jasności granicznej przez zliczenia liczby widocznych gwiazd w wybranych obszarach nieba:

- należy wybrać jeden (lub więcej) z 30 obszarów na niebie wyznaczonych przez jasne gwiazdy,
- policzyć gwiazdy widoczne w tym obszarze (obszarach), wliczając w to gwiazdy ograniczające go.
- zapisać numer wybranego obszaru i ilość zliczonych gwiazd a następnie odczytać z tabel jaka jest graniczna jasność.

opis metody:

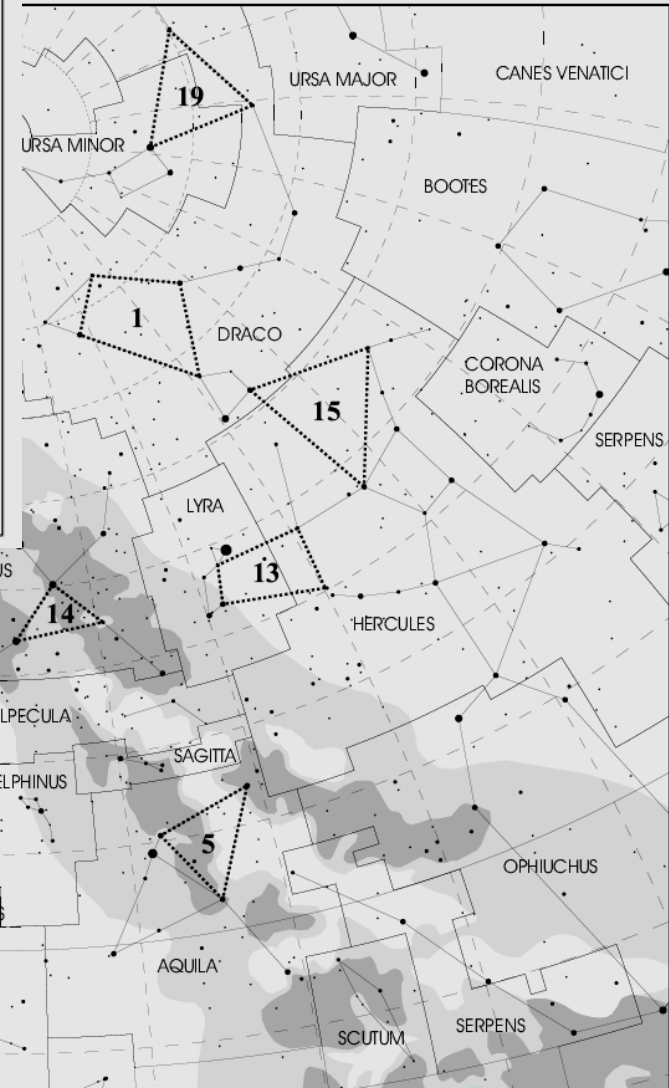
www.imo.net/visual/major/observation/lm

Metoda jasności granicznej

1		2		3		4		5		6		7		8		9		10	
N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM
5	4.2	6	5.0	5	4.5	5	4.3	4	4.6	4	4.7	3	4.0	4	4.7	7	4.4	4	4.5
6	4.9	7	5.1	6	4.6	6	5.0	5	5.1	5	5.2	4	4.5	5	4.8	8	5.0	5	5.8
8	5.0	8	5.4	7	4.8	7	5.1	6	5.2	6	5.4	5	4.6	7	5.1	11	5.6	7	5.9
9	5.2	10	5.6	8	5.2	8	5.3	7	5.4	7	5.7	7	4.9	8	5.3	13	5.7	8	6.0
10	5.3	11	5.7	9	5.4	9	5.6	8	6.0	8	5.9	8	5.2	9	5.5	15	6.0	11	6.1
11	6.0	12	5.8	11	5.7	10	5.7	10	6.2	9	6.2	10	5.4	10	5.9	18	6.1	12	6.4
12	6.1	13	6.0	13	5.8	11	5.9	11	6.4	12	6.3	12	5.5	11	6.0	20	6.3	15	6.5
15	6.3	14	6.1	14	6.0	12	6.1	12	6.5	14	6.4	13	5.9	12	6.1	21	6.4	16	6.7
16	6.4	15	6.2	15	6.1	13	6.2	13	6.6	17	6.5	14	6.0	15	6.2	24	6.6	17	6.8
17	6.5	17	6.3	16	6.2	14	6.3	19	6.9	20	6.6	15	6.1	16	6.3	25	6.7	19	7.0
18	6.6	20	6.4	17	6.3	15	6.4	22	7.0	25	6.7	17	6.2	17	6.4	29	6.9	22	7.1
20	6.7	23	6.6	18	6.4	16	6.5	24	7.1	29	6.8	18	6.3	20	6.5	32	7.0	23	7.2
23	6.8	26	6.7	19	6.5	18	6.6	25	7.2	30	6.9	20	6.4	21	6.6	34	7.1	25	7.3
28	6.9	27	6.8	20	6.6	20	6.7	26	7.3	33	7.0	22	6.5	23	6.7	38	7.2	26	7.4
34	7.0	29	6.9	23	6.7	22	6.9	27	7.4	35	7.1	23	6.8	26	6.8	40	7.3	31	7.5
41	7.1	31	7.0	25	6.8	23	7.0			40	7.2	26	6.9	28	6.9	44	7.4		
46	7.2	35	7.1	27	6.9	25	7.2			43	7.3	33	7.0	29	7.0	45	7.5		
55	7.3	42	7.2	29	7.0	26	7.3			46	7.4	41	7.1	31	7.4				
60	7.4	44	7.3	33	7.1	30	7.5			49	7.5	48	7.2	32	7.5				
73	7.5	54	7.4	37	7.2							49	7.3						
		59	7.5	44	7.3							57	7.4						
				49	7.4							65	7.5						
				54	7.5														

Jak z oka zrobić instrument?

- przed obserwacją musimy przyzwycząić oczy do ciemności (ok. 15 min.)
- podczas zliczania unikajmy patrzenia na jasne źródła światła
- do oświetlenia kartki z raportem obserwacyjnym, używamy słabego światła (najlepiej czerwonego)
- musimy zachować odpowiedni odstęp czasowy od zachodu lub wschodu Słońca/Księżycy (brak nocy astronomicznych w lecie)
- obserwować uważnie stopień zachmurzeni nieba i otoczenie (budynki, drzewa, góry, śnieg)
- pamiętać o zmiennej przejrzystości atmosfery (aerozole, pyły)

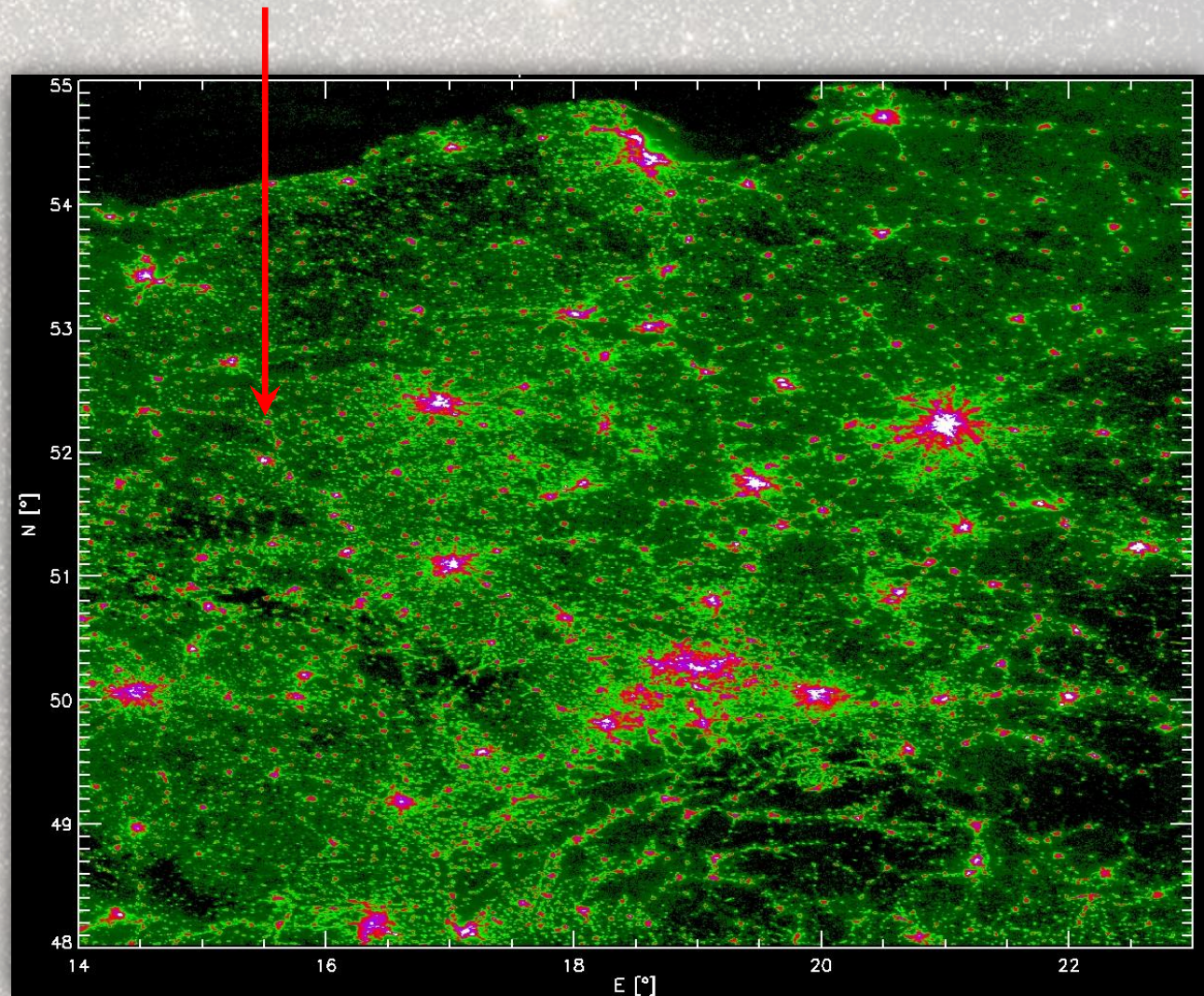

Cel?

Pojedyncza obserwacja jest obarczona szeregiem błędów

Wykorzystanie masowych obserwacji z udziałem uczniów pozwoli na uśrednienie wyników i stworzenie mapy zanieczyszczenia światłem dla terenu Polski

ŚCIEŻKI
KOPERNIKA

